

Kära läsare av Cellskapsbladet!

Jag heter Ing-Marie Lundberg och är medlem nr 135 i Föreningen Fängelsemuseet i Gävle.

Jag är född och uppvuxen i Virserum i Småland, men efter studenten fortsatte min livsresa till Stockholm, vidare till Södertälje, Göteborg och Oslo. Sedan 13 år tillbaka är jag och min man och våra två barn bosatta i Gävle. För sex år sedan började jag släktforska. Jag är som sagt uppvuxen i Småland med mina föräldrar. Även deras föräldrar var bosatta i närheten. Jag visste dock att min farmor var född och uppvuxen i Söderhamn i Hälsingland. Eftersom allt släktforskar-material för Gästrikland och Hälsingland finns på Stadsbiblioteket här i Gävle, så var det praktiskt för mig att börja med just farmors led i min släktforskning. När jag satt vid mikroortsläsaren den 29/9 2000, så hajade jag till. I en husförhörslängd stod det *Gefle* i kolumnen "Omständigheter". Allt runtomkring var mycket svårsläst. Min farmors farfars mor, Anna Mikaelsson hade varit i Gävle, men av vilken anledning? Jag kunde snart utläsa prästens krumelurer och fick förklaringen till Annas resa till Gävle. Hon var dömd för tredje och fjärde resan lönskaläge, dvs könsumgänge mellan ogifta.

Anna föddes 1807 i Mo sn, som oäkta dotter till Catharina Jonsdotter. När Anna är nästan 19 år flyttar hon till Söderala och blir piga i Lynäs. Drygt 21 år gammal, föder hon sin första son Jan, 1829. Eftersom hans föds oäkta, så tvingas Anna gå till kyrkan och hos kyrkoherde Per Ekelöf få ta emot absolution och dessutom böta 32 skilling Banco. Hennes son Jan dör i bröstsjukdom, endast 5 månader gammal. När Anna är 24 år föder hon 1832 sitt andra oäkta barn, dottern Stina Lisa. Den lilla flickan dör endast 27 dagar gammal i bröstsjukdom. På hösten året därpå föds Annas tredje oäkta barn, dottern Anna Lisa. Anna är nästan 25 år. Efter 3 oäkta barns födslar, så döms Anna vid "Norralla Härads Rätts utslag av den 4 december 1833 att för tredje resan lönskaläge böta 15 (femton) daler silvermynt med fem

skilling Banco, giva till Söderala kyrka trettio två skillingar samma mynt samt i nämnde kyrkas Sakristia enskilt skriftas och avlösas och att i brist av tillgång till böter straffas med åtta dagar fängelse vid vatten och bröd". Anna har brist på tillgångar, så hon får avtjäna sitt straff vid slottshäktet i Gävle. Det dröjer drygt ett år från det att hon döms till dess att hon förs till fängelset i Gävle. Till dessa trånga utrymmen var det kö för att få avtjäna straffen. Det är länsmannen Söderlund som för in henne i fängelset den 5/2 1835. Hon börjar sitt vatten och brödstraff dagen därpå och är färdig 13/2. Den 15/2 får hon "enskild Skrift i Gefle Stads stora kyrkas Sakristia därefter hon den 16de ställd på fri fot med erhållit Höga Befallningshavanden Bevis att begiva sig till sin hemort Söderala Socken och Lynäs".

År 1839 är det noterat i Söderala sockens dödbok att pigan Anna Mikaelssons oäkta dotter Anna Lisa dör i september. Dödsorsaken är rödsot, ett annat ord för dysenteri. En svår sjukdom, med blödningar från den inflammerade tarmslemhinnan. Den 25/9 1843 föds Annas fjärde oäkta barn, min farmors farfar, Lars. Drygt 2 månader senare står Anna återigen inför Norralla Tingslag vid det Lagtima Hösttinget, som hölls den 1/12 1843. Länsmannen Erik Albrecht Flygt har å tjänstens vägnar utverkat en stämning. Anna döms till "Fyrtio Daler Silvermynt med Tretton Riksdaler Sexton Skillingar, samt att till Mo Sockens Kyrka giva Två Daler Silvermynt med Trettio två

Skillingar, allt Banco, och men saknar Anna Mikaelsson tillgång, varmed och nu ädöms böter med Tolv (12) dagars fängelse vid vatten och bröd". Så har Anna detta straff framför sig. Hon hade rest den långa vägen till Gävle tidigare. Det dröjer till 17/10 1844, då länsman Flygt lämnar in henne till slottshäktet i Gävle. En kortväxt kvinna med mörkt hår och blå ögon. Om exakt en månad ska Anna fylla 37 år. Hemma i Hälsingland väntar hennes oäkta son Lars. Hans mamma avtjänar nu ett straff vid vatten och bröd i 12 dagar. Brotten hon har begått är att hon fött 4 barn i lönskaläge. Annas historia följer henne, för det är noterat i varje kyrkbok under resten av hennes levnad att hon har fött 4 oäkta barn av vilka 3 är döda. Sommaren har precis börjat när Anna Mikaelsson dör i bröstsjukdom i Skale, Söderala sn den 19/6 1871. Hon blir 63 år, 7 månader och 5 dagar gammal.

Känslan som infann sig i magen var så underbart skön, när jag hittade Anna Mikaelsson i fängelsemuseet den 25/1 2004. Min släktforskning har gett mersmak och sedan två år tillbaka studerar jag historia på högskolan i Gävle. Vid det lokalhistoriska nedslaget på A-kursen gjorde jag en liten forskning över kvinnliga fångar vid slottshäktet i Gävle år 1835. Den inkl även hela Anna Mikaelssons levnad. I skrivandets stund skriver jag B-uppsats och även den riktar jag in på fängelsemuseet som finns vid Fängelsemuseets arkiv. Titeln är "Dömda och gömda. Kvinnliga fångar vid Gävleborgs Cellfängelse 1861-65". Jag vill rikta ett stort tack till Katarina och Rolf för alla positiva möten och all uppmuntran. Vill även tacka Eva som så ofta läst upp celldörren till arkivet och tänt lyset. Jag har stortrivts och är tacksam för denna möjlighet att komma så nära livet i cellerna. Jag har äntligen "hittat rätt". Mitt hjärta finns på Hotell Hamilton!

Ing-Marie Lundberg

Cellskapsbladet sponsras av

Gävle Offset

Ärgång 4, nr 1 juni 2005

Invigningsdax igen!

Det är rent förunderligt när man stannar till ett slag och funderar. Sedan vi invigde "Hotell Hamilton" har dagarna och månaderna bara svischat förbi...

Febril aktivitet och stora mängder av besökare, samtidigt som vi projekterat och sedan börjat uppbyggnaden av "Androm till skräck och varnagel". Utan medlemmars ideella insatser som värddar i museet på helgerna, hade detta aldrig kunnat gå att förverkliga. Ett stort tack till Er alla!

Nu är det alltså dax för ännu en invigning. Den 20 juli inbjuds Ni till den stora begivenheten. Trots att den äger rum mitt i semestertid, hoppas vi att så många som

möjligt av Er kan komma. Varmt välkomna! Det är så mycket man skulle vilja uttrycka och berätta om i denna vår kanal ut till Er. Men formatet medger endast små axplock av verksamheten bakom de gallerförsedda fönstren. Förhoppningsvis ska vi med tiden kunna utöka antalet sidor, så att också fler får möjligheten att skriva i bladet. Denna gång en resumé från Anders Hammar, sedan ett bidrag från undertecknad och Desirée Kjellberg om projektet i slottshäktet. Slutligen, som ett exempel på de forskningsresurser vi kan ställa upp med på museet, berättar vår medlem Ing-Marie Lundberg om sitt möte på fängelset med sin dötters anmoder. Välkommen också till Desirée Kjellberg, som är vår nya layoutare av Cellskapsbladet!

Redaktören

Vårens händelser

Birgitta Bohlund, Fängelsemuseets första ordförande, klara idégivare och entusiast avtackades vid årsmötet den 16 mars för sin ordförandetid.

Ett halsband med klara fängelsesymboler var gåvan. Själv överlämnade hon en ordförandeklubba till sin efterträdare som tyvärr ej kunde uppbringas. Styrelsen får t v leva utan ordf men med undertecknad som v ordf och sammankallande, tillika ordf i AU fram till den 1 aug. Vidare avtackades Mats Wiberg som flyttat till Malmö och Rolf Nilsson som pga anställning i museet ej längre kan tillhöra styrelsen. Nyvalda är Sture Johnson, Anders Hedin och Margareta Engvall, omvalda till 2007 är Sif Eklöf och Björn Eriksson. Kvarstår till årsmötet 2006 gör Anders Hammar, Carola Åsblom och Kjell Moberg. Karl Henrik Ström omvaldes som suppleant på ett år. Revisorerna omvaldes dvs Gustaf Söderström och Michael Johansson för ett år.

STORTTACK riktades till Katarina Kallings Nilsson för hennes hängivna arbete under året. Likaså till Rolf Nilsson för hans aldrig

sinande energi och gedigna kunskaper. Desirée Kjellberg är vår formgivare som finner lösningar på de svåraste problemen. Eva Wikman hjälper oss föredömligt i det dagliga arbetet.

Idag räknar föreningen mer än 280 medlemmar som kan se tillbaka på ett mycket gynnsamt år med invigning av "Hotell Hamilton" och mer än 19.000 besökare sedan öppnandet den 9 jan 2004. Ekonomin har hållit sig stabil och givit ett litet överskott, vilket kommer väl till pass med tanke på byggnationen i Slottshäktet.

För hösten har styrelsen bestämt ett MEDLEMSMÖTE till den 13 sept där vi skall kunna lösa styrelsefrågan fram till nästa ordinarie årsmöte. Katarina är fortsatt anställd till slutet av året medan Desirées och Rolfs anställningar går ut den 31 juli.

Detta är ett litet axplock ur händelser sedan årsmötet. Det mest spännande ligger framför oss! INVIGNING av Slottshäktet den 20 juli 2005 med landshövding Christer Eirefelt. Med vänlig hälsning från AU-ordf.

Anders Hammar

Föreningen Fängelsemuseet i Gävle
Adress: Hamiltongatan 3
802 66 GÄVLE
Telefon: 026-65 44 30
Fax: 026-65 44 30
Mobil: 070-628 01 92
E-post: info@fangelsemuseet.se
Internet: www.fangelsemuseet.se

Att bli medlem i FFIG kostar 100 kr/år för enskild, 150 kr för familj och 300 kr för förening. Betalas in på pg 27 79 94-0.

Föreningsstyrelse
Ordf: Vakant
Kassör: Carola Åsblom
Sekr: Katarina Kallings Nilsson
Ord.fed: Björn Eriksson, Siv Eklöf, Anders Hammar, Anders Hedin, Sture Johnson, Kjell Moberg & Margareta Engvall.
Suppl: Karl Henrik Ström, Anders Jansson. Adjungerande: Peder Mellander och Lars Sjösvärd.

Medlemstidningen Cellskapsbladet utkommer med två nummer per år.
Redaktör: Katarina Kallings Nilsson
Layout: Desirée Kjellberg

Frågor vi aldrig trodde vi skulle behöva ställa!

Under våren när vi arbetat med utställningen "Androm till skräck och varnagel" har vi kommit i beröring med områden vi nutidsmänniskor inte ofta stöter på: tortyr och avrättningar.

Då offentliga avrättningar och kroppsstraff var den viktigaste beståndsdel i de straff som utmättes i Sverige före införandet av cellfängelser, är detta också en viktig del i utställningarna. För att det ska bli så illustrativt som möjligt har vi arbetat med "småscenerier" över de olika straffen. Det vill säga: vi har steglat, rådbråkat, halshuggit och spöslitit dockor på ca 17 cm, allt för att ge besökaren en bra bild av Sverige före

Ett sceneri ska till exempel föreställa en halshuggen kvinna som ska brännas på bål. Så avrättades inte bara häxor, utan var brukligt för de flesta dödsdömda kvinnor. Från filmens värld har vi en stark föreställning om hur detta gick till, en föreställning som självklart inte alls passar in i verkligheten. Från en bevarad ritning från 1800-talet kan vi se att bålet såg ut som ett halvfärdigt timmerhus. Så långt får vi svar på frågorna, men sen kommer nästa: Hur lade man upp den halshuggna kvinnan på detta bål? Slängdes kroppen och huvudet upp, eller placerades hon med värdighet på bålet? Var lades huvudet? I huvud- eller fotändan? Ett annat sceneri kommer att föreställa en

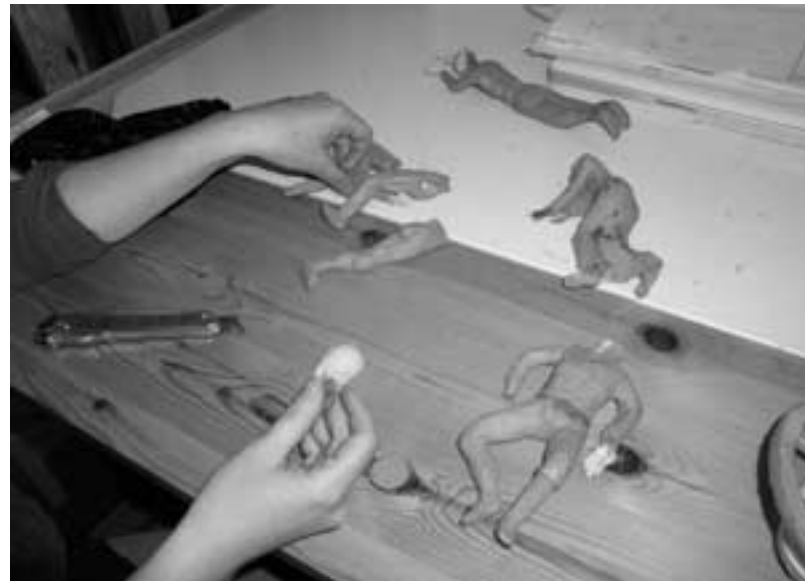
steglade. En version är att deras ena hand högs av innan huvudena föll för bilen, en annan sagesman har beskrivit steglingen som mer traditionell, vilket innebar att man lät stycka kropparna i fyra delar. Oavsett så lades de döda kropparna sedan upp på hjul, därifrån kommer ju ordet stegel. Vi har valt att stegla dessa män på båda sätten för att åskådliggöra att det fanns en föränderlighet i det praktiska förfarandet.

Fler frågor har dykt upp: Var kroppsdelarna nakna? Och i sådana fall - skylde man könsorganen? Hur många hjul användes? Var det rent av ett hjul för varje kroppsdel? Och den mest obehagliga av alla frågor: I vilka fyra delar styckades kropparna egentligen upp i?

Andra frågor vi ställts inför: Hur satte den dödsdömda kvinnan upp sitt hår inför avrättningen, var hon ens barhuvad? Hur ser ansiktet ut på en halshuggen? Hur lades en rådbråkad på hjulet? Flätade man in den rådbråkades deformerade armar och ben i ekrarna? I vilken kroppsställning stod bödeln eller profossen under en spöslitning och hur var han klädd? Hur stod man placerad under ett gatlopp?

I sökandet efter svaren på dessa frågor har vi förstått att det då, liksom nu, fanns regler för väldigt mycket. Men de regler vi har eftersökt visar sig oftast ha varit oskrivna och dessutom olika från ort till ort. Sedvänjorna har sett olika ut. Det är därför väldigt svårt för oss att hitta några egentliga svar. Alla frågor kan därför inte få några svar, utan det blir det sunda förnuftet som får råda när vi söker nå det trovärdiga. Våra tolkningar av allt detta får ni se i utställningen!

Katarina Kallings Nilsson
Desirée Kjellberg

I cernitplast och lufttorkande lera har de små dockorna tillverkats under våren.

1800-talets mitt. Det ska sägas att det främst har varit Desirée som haft den makabra äran att utföra detta jobb. Under arbetet har en mängd frågor dykt upp om hur det verkligen var och hur det kan ha sett ut. Frågor som vi aldrig trodde att vi skulle behöva ställa!

stegling av två män. Tanken är att sceneriet ska levandegöra den sista steglingen i Gästrikland, då Ösare och Svala dömda till döden för mordet på en länsman i Valbo, blev avrättade 1834 i Främlingshem. Det finns olika uppgifter om hur dessa män blev

Det är nu ett minne blott, att våra besökare ska behöva huka sig för alla rör i taken. Tack vare stort stöd ifrån Gävle energi och SFV har nu de flesta rördragningarna, tillsammans med el och avlopp, lagts ner i golven. I den arrest, som tidigare inhytte cellfängelsets kyrko-interiör, kommer samtliga rör att försvinna. Här syns också en tidigare igensatt dörröppning som vi nu har tagit upp för att underlätta passagen genom museet.

När fjärrvärmens lades ner upptäckte vi resterna av ett ursprungligt tegelgolv. Ovanpå detta golv, som bevarats för eftervärlden, lägger Rolf ett nytt golv av gammalt storregel.

Bilder bakom fasaden

Eva Westman, som under hösten och våren ansvarat för öppethållandet på Hotell Hamilton, är utbildad arkeolog. Här undersöker hon fynden av bl a keramik och benbitar som hittats i fyllnadsmassorna under de frilagda golven.

Produktionen av utställningstexter är en tidskrävande, men mycket inspirerande, procedur. Allt vi vill säga får inte plats och ju mindre text det blir, desto svårare är det att formulera.

Påsk och lite ledighet. Vi passar på och åker till Tallin. Med "arbetet på hjärnan" hittar vi på Rådhusorget naturligtvis ett gammalt halsjärn som minne ifrån ett förflutet straffsystem. Rolf tar mått och Katarina fotograferar. En smidd kopia av denna kommer att pryda den skampåle vi ska visa upp i slottshäktet.

Som vi berättade om i förra numret av Cellskapsbladet arbetar vi mycket med upplevelse i utställningen. Ni som besökare ska få känna lite hur det kändes att vara brottsling! Ett spännande inslag i detta blir Gatloppet som ni besökare kommer att få passera igenom. Desirée skapar här en man i gatloppet, med ett spö i sin hand, som kommer ut ur väggen.

SPONSORER, BIDRAGSGIVARE & SAMARBETSPARTNERS

"ANDROM TILL SKRÄCK OCH VARNAGEL"

Ahlsell, AME Brynäs, Björns åkeri, Bomhus församling, Briggen Gerda, Cederlöfs Plattsättning, Fastighetsnabben, Falck Sverige, Folksam, Fotografen i Gävle, Framtidens Kultur, Färgton, Gavlegårdarna, Gästriklandsfonden, Gävle Begravningsbyrå, Gävle Byggmarknad, Gävle Energi, Gävle Taxi, Hamränge församling, Heliga trefaldighets församling, Högskolan i Gävle, Hyresgästföreningen Gävle, Kriminalvårdsstyrelsen, Kulturmaleriet, Lästjänst Alarm, Länsstyrelsen Gävleborg, Ockelbo församling, Ovansjö församling, Profildesign, Sandvikens församling, Securitas, Sparbanksstiftelsen Nya, Specialfastigheter, Statens Fastighetsverk, Stora Enso, Sveaskog, Tomas församling, Tibnor, Tidermans, Wirdby Bygg.